

„Masowa” akcja szczepień po rosyjsku

Julita Komosa

01.03.2021r.

Artykuł w skrócie:

- Dane statystyczne publikowane przez władze federalne na temat liczby zaszczepionych Rosjan przeciw COVID-19 znacznie różnią się i nie pokrywają z danymi z poszczególnych regionów.
- Pomimo faktu, że Rosja znacznie wcześniej rozpoczęła proces szczepień niż inne kraje, to znajduje się obecnie wśród państw o najniższym tempie szczepień.
- Rosyjska szczepionka Sputnik V jest traktowana przez Kreml, jako instrument polityczny oraz narzędzie międzynarodowego PR-u.

Początek 2021 roku przyniósł masowe akcje szczepień przeciwko COVID-19. Rosja na tle innych krajów nie jest pod tym względem wyjątkiem. Nie tylko jako pierwsza zarejestrowała szczepionkę przeciwko koronawirusowi, ale również oficjalnie, jako pierwsza rozpoczęła szczepienia. Decyzję tę Władimir Putin ogłosił już 5 grudnia 2020 r.

Rosja „federalna” kontra Rosja „regionalna”

18 stycznia 2021 r. Rosja oficjalnie rozpoczęła „masowe” szczepienia przeciwko COVID – 19 (wcześniej były to szczepienia na „szeroką skalę”). Decyzja rosyjskiego prezydenta oznacza, że od tego dnia zaszczepić może się każdy, bez jakichkolwiek ograniczeń, także wiekowych. Jednak bardzo trudno ocenić faktyczne tempo szczepień w Rosji. Najpoważniejszym problemem w tym kontekście pozostaje **brak wiarygodnych danych statystycznych (urzędnicy często nie publikują w ogóle raportów) oraz znaczne rozbieżności między oficjalnymi statystykami władz federalnych oraz danymi, jakimi dysponują władze regionalne.**

11 stycznia 2021 r. dyrektor generalny Rosyjskiego Funduszu Inwestycji Bezpośrednich (Российский фонд прямых инвестиций – РФПИ, RFPI), który finansował opracowanie oraz wyprodukowanie rosyjskiej szczepionki Sputnik V, Kiriłł Dmitrijew poinformował o ponad 1,5 mln zaszczepionych¹. Liczba ta wywołała sporą konsternację wśród osób śledzących przebieg procesu szczepień w Rosji. Główny problem polegał na tym, że

¹ Algeria has become the first country in africa to register Sputnik V vaccine, <https://sputnikvaccine.com/newsroom/pressreleases/algeria-has-become-the-first-country-in-africa-to-register-sputnik-v-vaccine/> (dostęp: 08.02.2021).

w żaden sposób nie pokrywała się ona z regionalnymi danymi Ministerstwa Zdrowia. Nawet uzupełnienie regionalnych statystyk o liczbę zaszczepionych medyków, osób pracujących w służbach mundurowych (w tym armii) czy nauczycieli, którzy nie są uwzględniani w oficjalnych statystykach, nie wyjaśniają tych rozbieżności. Mówi się zatem o trzy, a nawet pięciokrotnym zawyżeniu oficjalnych federalnych statystyk².

Prezentowane przez władze dane i sprzeczne informacje udzielane przez rosyjskich urzędników utrudniają, lub wręcz uniemożliwiają, ocenę rzeczywistego tempa akcji szczepień. I tak wystarczy prześledzić jedynie okres od 10 do 24 grudnia 2020 r., aby przekonać się o wielu nieścisłościach w prezentowanych statystykach. Już 10 grudnia dyrektor Centrum im. Gamalei³ Aleksandr Gincburg (Александр Леонидович Гинцбург) ogłosił, że szczepionkę Sputnik V otrzymało ponad 150 tys. Rosjan⁴ (czyli pięć dni po oficjalnym ogłoszeniu akcji szczepień). Natomiast 14 grudnia dyrektor RFPI poinformował o 200 tys. zaszczepionych osobach⁵, podczas gdy dzień później minister zdrowia Michaił Muraszko dysponował danymi mówiącymi o kolejnych 28,5 tys. zaszczepionych⁶. 22 grudnia minister powiadomił o następnych ponad 52 tys., które otrzymały Sputnika V⁷. Największy poziom dezorientacji budzą jednak dane statystyczne podane do publicznej wiadomości 24 grudnia, kiedy Kirył Dmitrijew poinformował o 300 tys. zaszczepionych⁸, natomiast Aleksandr Gincburg o ponad 650 tys⁹.

² *Интервью. Спутник-пять. Статистика Минздрава по вакцинации кажется завышенной в пять раз, если считать отдельно по «привитым» регионам. За цифрами следит маркетолог Александр Драган, Новая Газета, nr 5, 20 stycznia 2021, <https://novayagazeta.ru/articles/2021/01/16/88738-sputnik-pyat> (dostęp: 08.02.2021).*

³ Narodowe Badawcze Centrum Epidemiologii i Mikrobiologii im. N. F. Gamalei powstało w 1891 r. Jest obecnie wiodącym centrum badawczym w Rosji oraz na świecie. W 2014 r. Instytut Epidemiologii i Mikrobiologii im. Nikołaja Gamalei został połączony z Instytutem Wirusologii im. Iwanowskiego i podporządkowany Ministerstwu Ochrony Zdrowia FR.

Zob. *История центра. Основные этапы истории*, <https://www.gamaleya.org/about/istoriya-tsentra/> (dostęp: 08.02.2021).

⁴ *Гинцбург сообщил о вакцинации "Спутником V" рекордного числа россиян*, 10 grudnia 2020, <https://www.interfax.ru/russia/740737> (dostęp: 08.02.2021).

⁵ *"Спутником V" вне клинических испытаний привили 200 тысяч россиян*, 14 grudnia 2020, <https://www.interfax.ru/russia/741248> (dostęp: 08.02.2021).

⁶ *Глава Минздрава объявил о начале вакцинации во всех регионах*, 15 grudnia 2020, <https://www.rbc.ru/society/15/12/2020/5fd8a0b79a7947259480b370> (dostęp: 08.02.2021).

⁷ *Заседание Координационного совета при Правительстве по борьбе с распространением новой коронавирусной инфекции на территории Российской Федерации*, 22 grudnia 2020, <http://government.ru/news/41191/> (dostęp: 08.02.2021).

⁸ *РФПИ оценил число привитых "Спутником V" россиян в 300 тыс. человек*, 24 grudnia 2020, <https://www.interfax.ru/russia/742863> (dostęp: 08.02.2021).

⁹ Ibidem.

Powyższe dane wyraźnie wykazują nieścisłości oraz wskazują na **manipulację statystykami przez władze centralne, które znacznie je zawyżają**. Dowodem są w tym przypadku raporty spływające z poszczególnych regionów. Tempo szczepień w poszczególnych podmiotach Federacji jest znacznie niższe niż w Moskwie czy Petersburgu, które są pod tym względem liderami i zaszczepiły największą liczbę swoich mieszkańców. Do 17 lutego w samej Moskwie zaszczepiono 555 tys. osób, o czym poinformowała zastępczyni mera miasta Anastasija Rakowa¹⁰. Natomiast 24 lutego agencja informacyjna Regnum ogłosiła, że w Petersburgu szczepionkę Sputnik V otrzymały 217 384 osoby, co stanowi 4% populacji metropolii¹¹ i plasuje miasto na trzecim miejscu w kraju (po Moskwie oraz obwodzie moskiewskim) pod względem liczby zaszczepionych przeciwko COVID-19¹².

Należy wyraźnie podkreślić, że tempo akcji szczepień w innych regionach nawet nie zbliżyło się do wyniku w obu tych aglomeracjach. 5 lutego rządowa agencja informacyjna TASS poinformowała, że na Dalekim Wschodzie udało się zaszczepić 125 tys. osób, co stanowi 1,5% populacji. Na przykład w Kraju Zabajkalskim do 5 lutego zaszczepiono niewiele ponad 19 tys. mieszkańców, na Kamczatce niespełna 6 tys., natomiast w Jakucji 24 tys. osób¹³.

Na początku 2021 roku niezależny analityk Aleksandr Dragan zaprezentował obliczenia, zgodnie z którymi w 67 regionach Federacji, na które przypada 86% mieszkańców kraju, do końca zeszłego roku zaszczepiono 156 279 osób, co stanowi 0,12% populacji tych regionów. Swoje obliczenia opierał o dane regionalne. Wypada w tym miejscu przypomnieć, że wakcynacja „na szeroką skalę” trwała już wówczas od miesiąca. Oczywiście dane te należy powiększyć o liczby zaszczepionych żołnierzy, pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Rosgwardii, urzędników, policjantów, którzy nie są uwzględniani w prezentowanych statystykach (służby te dysponują własnymi danymi statystycznymi).

¹⁰ *Более 555 тыс. человек привились от COVID-19 в Москве*, 17 lutego 2021, <https://iz.ru/1125913/2021-02-17/bolee-555-tys-chelovek-privilis-ot-covid-19-v-moskve> (dostęp: 18.02.2021).

¹¹ *Прививать от коронавируса начинают в торговых центрах Петербурга*, 24 luty 2021, <https://regnum.ru/news/society/3198417.html> (dostęp: 24.02.2021).

¹² *В Санкт-Петербурге более 100 тысяч человек получили дозы вакцин от COVID-19*, 6 luty 2021, <https://www.kommersant.ru/doc/4681457> (dostęp: 18.02.2021).

¹³ *Массовая вакцинация в России. 500 тыс. прививок в Московском регионе и первые на Таймыре*, 5 luty 2021, <https://tass.ru/obschestvo/10635745> (dostęp: 18.02.2021).

Niemniej jednak również i w tych strukturach tempo szczepień pozostawia wiele do życzenia i trudno w ich przypadku mówić o „masowej” akcji¹⁴.

Rozziew między Rosją „federalną” a „regionalną” w sposób obrazowy prezentują obliczenia redakcji *Nowej Gazety* (Новая газета) opracowane na podstawie danych Bloomberg. Zgodnie z danymi federalnymi na dzień 10 stycznia w Rosji zaszczepiono 1,5 mln osób, co w przeliczeniu na sto osób daje 1,02 ukłucia na osobę. **Współczynnik szybkości realizowanej wakcynacji wynosił wówczas 0,03, czyli znajdował się na poziomie Holandii czy Belgii, które proces szczepień rozpoczęły znacznie później niż Rosja.** Natomiast biorąc pod uwagę dane regionalne na sto osób przypada 0,31 ukłuc, co współczynnik prędkości plasuje na poziomie 0,01. **Wówczas Rosja znajduje się wśród państw o najniższym tempie szczepień**¹⁵.

Najnowsze dane opublikowane przez Bloomberg 18 lutego potwierdzają niewielkie tempo szczepień w Rosji. Agencja prasowa **poinformowała o 2,2 mln zaszczepionych Rosjanach, co w przeliczeniu daje 35 tys. dziennych dawek szczepionki** (należy jednak zaznaczyć, że są to statystyki opracowane na podstawie danych federalnych). Pod względem ogólnej liczby zaszczepionych plasuje to Rosję za takimi krajami jak: Hiszpania, Włochy, Chile czy Polska. Natomiast biorąc pod uwagę tempo szczepień w postaci dziennych zarejestrowanych dawek szczepionki, to Rosja znajduje się za takimi krajami jak chociażby Serbia czy Rumunia¹⁶.

Liczba 2,2 mln zaszczepionych podana na podstawie oficjalnych statystyk federalnych również budzi pewne wątpliwości. Władze federalne 10 stycznia ogłosiły, że zaszczepiono 1,5 mln Rosjan, czyli po pięciu tygodniach od rozpoczęcia akcji wakcynacji (5 grudnia 2020 r.). Wygląda na to, że przez kolejne niespełna sześć tygodni i miesiąc po rozpoczęciu „masowej” wakcynacji zaszczepiono jedynie 700 tys. osób. A zatem dowodzi to raczej znacznego spadku tempa akcji, aniżeli jej „masowości”. **Świadczy raczej o dezinformacji, aniżeli rzetelnej informacji i uniemożliwia oszacowanie rzeczywistego tempa szczepień w Rosji.**

¹⁴ 300 тысяч вместо 1,5 миллионов. Сколько россиян привились "Спутником"?, 12 stycznia 2021, <https://www.svoboda.org/a/31043098.html> (dostęp: 08.02.2021).

¹⁵ Гонка уколов. Почему „массовая вакцинация” в России так и не началась, а другие страны опережают нас на порядок: исследование „Новой”, Новая газета, nr 6, 22 stycznia 2021, <https://novayagazeta.ru/articles/2021/01/20/88796-gonka-ukolov> (dostęp: 09.02.2021).

¹⁶ More Than 186 Million Shots Given: Covid-19 Tracker, 18 luty 2021, <https://www.bloomberg.com/graphics/covid-vaccine-tracker-global-distribution/> (dostęp: 18.02.2021).

W poszukiwaniu przyczyn nieefektywności rosyjskiej akcji szczepień

Przykład Rosji wyraźnie pokazuje, że ma obecnie miejsce globalny wyścig szczepień. Rywalizacja nie ogranicza się jedynie do poszukiwania nowych źródeł zaopatrzenia swojego kraju w szczepionki, ale obejmuje również współzawodnictwo między krajami o to, kto zaszczerpi większy odsetek swojej populacji. Na tym polu niekwestionowanym liderem pozostaje Izrael.

„Dyplomacja szczepionkowa” wydaje się być dzisiaj nowym obszarem stosunków międzynarodowych. Tak jak w przypadku dyplomacji klasycznej, tak również i w jej nowym typie Rosja nie chce pozostać na peryferii globalnego wyścigu, dlatego władze centralne nie chcą przyznać się do poważnych problemów, a może nawet porażki, w realizacji akcji szczepień. **Godziłoby to w neoimperialny wizerunek Rosji, który Kreml stara się kreować.**

Niemniej jednak władze rosyjskie stanęły także przed obiektywnymi trudnościami, które można podzielić na dwie grupy: pierwsza z nich ma charakter społeczny, druga logistyczny.

Wśród społecznych czynników znacznie wpływających na efektywność procesu szczepień jest generalna niechęć Rosjan, by się szczepić. **Aż 58% rosyjskiego społeczeństwa nie zamierza szczepić się ojczystą szczepionką Sputnik V** przy uwzględnieniu, że preparat byłby bezpłatny a szczepienie nim dobrowolne. Interesujący jest również fakt, że sceptyczna wobec szczepień jest spora część krytyków Władimira Putina. Do głównych motywatorów antyszczepionkowej postawy wśród Rosjan należy zaliczyć: przedwczesne zakończenie fazy badań nad preparatem (30% respondentów), obawa przed skutkami ubocznymi (29%), natomiast 12% deklaruje się, jako przeciwnicy wszelkich szczepień¹⁷. Brak zainteresowania szczepionką w sposób obrazowy przedstawia sytuacja w dwudziestotysięcznym mieście Puszczino w obwodzie moskiewskim, gdzie między 16 a 30 stycznia na szczepienie zapisało się jedynie 717 osób¹⁸.

Niemniej jednak antyszczepionkowa społeczna postawa nie jest jedyną przyczyną niskiej efektywności rosyjskiej akcji. Ostatnie dwa miesiące wyraźnie pokazały **niewydolność**

¹⁷ *Коронавирус: страхи и вакцина*, 28.12.2020, <https://www.levada.ru/2020/12/28/koronavirus-strahi-i-vaktsina/> (dostęp: 09.02.2021).

¹⁸ *Зигзаги „Спутника V”. Как вакцинируются регионы*, „Новая газета”, nr 6, 22 stycznia 2021, <https://novayagazeta.ru/articles/2021/01/21/88798-zigzagi-sputnika-v-kak-vaktsiniruyutsya-regiony> (dostęp: 09.02.2021).

rosyjskiej służby zdrowia oraz poważne problemy logistyczne. Sytuacji nie uzdrowiła nawet oficjalna standaryzacja procesu szczepień przez Ministerstwo Zdrowia, wprowadzająca reglamentacje dotyczące samego procesu wakcynacji, przechowywania, procedury odbioru i transportu preparatu¹⁹. Brak zainteresowania szczepieniami nie jest równomierny i nie wszędzie przychodnie świecą przysłowiowymi pustkami. Największe zainteresowanie szczepionką wykazują mieszkańcy regionu moskiewskiego i tutaj zwiększony społeczny „popyt” spowodował spore problemy z obsługą wszystkich zainteresowanych. Tylko między 14 a 21 stycznia w kolejce na szczepionkę oczekiwało 500 osób. Natomiast zgodnie z danymi regionalnego oddziału Ministerstwa Zdrowia na koniec stycznia kolejka wydłużyła się już do ponad 2 tys. osób²⁰.

Kuriozalna sytuacja powstała chociażby na Krymie, gdzie do końca zimy planowana jest dostawa 84 tys. dawek rosyjskiej szczepionki. W pierwszej kolejności będą szczepieni pracownicy służby zdrowia, których liczba jest szacowana na 40 tys., co oznacza, iż ich wakcynacja pochłonie niemal całą zimową dostawę Sputnika V. Przeciętnym obywatelom przyjdzie zatem oczekiwać na swoją kolej najwcześniej do marca. Co więcej, w czasie gdy mieszkańcy półwyspu czekają na szczepionkę, tuż obok przeprowadzana jest aktywna akcja szczepień wojskowych z Południowego Okręgu Wojskowego²¹.

O skali problemów z dostępnością szczepionki w większości regionów świadczy także przykład Kaliningradu, który do końca 2020 r. otrzymał zaledwie 1042 dawki preparatu²². Natomiast na początku nowego roku do regionu trafiła wręcz śmiesznie niewielka liczba 850 dawek²³.

Rosja musi się zmierzyć także z takimi problemami logistycznym jak magazynowanie czy transport szczepionek. Preparat firmy Sputnik V powinien być przechowywany w temperaturze $-18,5^{\circ}\text{C}$, dlatego nie wszystkie ośrodki i centra badawcze mogą sprostać tym wymogom z czysto technicznych powodów – braku odpowiedniego

¹⁹ Минздрав России стандартизировал правила проведения вакцинации от COVID-19, 19 stycznia 2021, <https://minzdrav.gov.ru/news/2021/01/19/15879-minzdrav-rossii-standartiziroval-pravila-provedeniya-vaktsinatsii-ot-covid-19> (dostęp: 09.02.2021).

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Калининградские медики ждут новой партии вакцины "Спутник V", первая уже использована, 29 grudnia 2020, <https://www.interfax-russia.ru/northwest/main/kaliningradskie-mediki-zhdut-novoy-partii-vaktsiny-sputnik-v-pervaya-uzhe-ispolzovana> (dostęp: 09.02.2021).

²³ Пятахина, Наталия, Новая партия вакцины от коронавируса предназначена для групп риска, 11 stycznia 2021, <https://kaliningrad.rbc.ru/kaliningrad/11/01/2021/5ffc73ad9a79471e20299'.5db> (dostęp: 09.02.2021).

wyposażenia. Stopień kuriozalności wyżej opisanej sytuacji można zobrazować na przykładzie ośrodka badawczego w Ufie, gdzie szczepionka jest produkowana, ale już ze względu na braki sprzętowe nie może być przechowywana. Dlatego jest transportowana do obwodu moskiewskiego, gdzie jest magazynowana, a następnie z powrotem dystrybuowana do Ufy²⁴, by zaopatrzyć w preparat republikę Baszkortostanu.

Wnioski

Niewątpliwie rosyjską akcją szczepień trudno nazwać „masową”. Rosja, podobnie jak inne kraje, staje dzisiaj nie tylko przed wyzwaniami logistycznymi, ale również społecznymi - jak zachęcić swoich obywateli, by chcieli się szczepić. I to właśnie czynnik społeczny pozostaje największym wyzwaniem. **Niestety brak społecznego zaufania do rodzimej szczepionki nie jest jedynie przejawem antyszczepionkowej postawy, lecz także nieufności wobec władz.** Kreml bierze dzisiaj udział w globalnym wyścigu szczepień. **Traktuje pandemię i możliwości, jakie ona stwarza, jako swoistą dźwignię, pozwalającą Moskwie wyjść z międzynarodowej izolacji. Szczepionka jest przez Kreml traktowana, jako jeden z wielu instrumentów PR-u.** Federalna „masowa” akcja szczepień służy kreowaniu wizerunku Rosji na arenie międzynarodowej, jako państwa nowoczesnego i zaawansowanego technologicznie. Demonstruje odporność rosyjskiej gospodarki na zachodnie sankcje, tworząc ontologiczną iluzję narodowej dumy w opozycji do Zachodu.

²⁴ *Интервью. Спутник-пять. Статистика Минздрава по вакцинации кажется завышенной в пять раз, если считать отдельно по „привитым” регионам. За цифрами следит маркетолог Александр Драган, Новая газета, nr 5, 20 stycznia 2021, <https://novayagazeta.ru/articles/2021/01/16/88738-sputnik-pyat> (dostęp: 09.02.2021).*

O AUTORCE

Julita Komosa. Doktorantka w Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk. Prowadzi własny projekt badawczy pt. Historia a polityka. Ukraina w rosyjskiej podręcznikowej narracji historycznej: ewolucja idei, celów, instrumentów. W swojej pracy naukowej zajmuje się szeroko pojętą rosyjską polityką historyczną Rosji wobec Ukrainy ze szczególnym uwzględnieniem okresu po 2014 r.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.